



REDAKTOR A VYDAVATEL ANTONÍN FRÖHLICH, DOLNÍ ÚJEZD
U LIPNIKA NAD BEČVOU.



Vlastivědný sborník »Záhorská Kronika« vychází čtvrtletně.

Ročně se předplácí 10 Kč složenkou, po 1. lednu 1930 se doplácí 12 Kč. Jednotlivá čísla při hromadném odebírání 2 Kč 50 h, při odebírání jednotlivých čísel přímo po 3 Kč. Platí se chekem pošt. spořitelny čís. 100.630, Brno. Pro záky při hromadném odběru sleva.

Reklamace se vyřizují jen do vyjití nového čísla.

Literární příspěvky, zprávy, knihy a časopisy k recenzi i na výměnu, objednávky i reklamace, buďtež zasilány na adresu: »Záhorská Kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Novinové výplatné povoleno řed. pošt a telegrafů v Brně, výnosem číslo 69.140-VI ze dne 18. srpna 1925.



OBSAH:

Václav Solin z Drahotuš, (Flor. Zapletal). — Válka rakousko-italská a »verbování« v Lipníku. (Fr. Slaměník). — Řád obecní r. 1661. (Čeněk Kramoliš). — Vápencový ostrov černotínských vápenek. — Židovstvo v Lipníku v 17. století. (B. Dušek). — Jarní tah ptactva na Záhoří. (Josef Jakeš). — Jak bývalo na panství kelečském za časů roboty. (Ant. Svěrák). — Záhorské písničky. Pokračování. (Karel Havlíček). — Z Hranic »do Teplice« nad Bečvou. (Flor. Zapletal). — Památky uschované v báni radniční věže hranické. Pokračování. (Boh. Indra). Pověsti našeho kraje: Jan Zámorský. Pokračování. (Ant. Sehnal). — Poslední pokuta na Drahotuchu. (M. Tománková). — Pověst o kostelíčku u Hranic. (S. H. Kunovická). — Drobné zprávy: K našemu názvosloví na Hranicku. (A. H).

Z redakce a administrace.

Knihy a časopisy redakci zaslané v příštím čísle. — Zakoupí se neb výměn 1. číslo IX. roč., 2. číslo X. roč. a 1. číslo XI. roč. »Záhorské kroniky«. Zašlete prosím administraci s udáním adresy odesílatele.

Na skladě jsou pěkně vázané „Záhorské kroniky“: roč. X. a XI. à 14 Kč. Použijte léto příležitosti k zakoupení těchto úplných ročníků do učitelských knihoven, do veřejných knihoven, jakož i jednotlivci.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOLNÍM ÚJEZDĚ U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

Ročník XII.

Březen 1930.

Číslo 3.

Florían Zapletal, Praha:

Václav Solin z Drahotuš.

R. 1559 vyšel ve Vitemberku historický latinský kalendář (Calendarium historicum conscriptum a Paulo Ebero Kithigensi), jehož jeden výtisk se dostal do rukou bratrského kněze Václava Solina.

Majitel kalendáře zapsal do něho několik záznamů o svém životě a činnosti, několik údajů, významných pro dějiny Jednoty Českých bratří a zprávy o živelných pohromách v tehdejších centrech Jednoty.

Ku dni 24. srpna zapsal Solin: Nascitur W. Solin in tuguriolo piscatorum prope oppidulum Drahotouše An. 1527, to jest narodil se Václav Solin v chaloupce rybářské nedaleko městečka Drahotuš 24. srpna r. 1527.

Solin tedy uměl latinsky. Podle nekrologia bratrského kněžstva byl Solin potvrzen na kněžství v Sležanech (v Sližanech) u Zdounek r. 1557 (Fiedler 250).

Ze Solinovy disputace r. 1559 s Novokřtenci v Ivančicích a ve Znojmě se dovídáme, že Solin uměl dobře německy, lépe než tehdejší bratrský biskup Jan Blahoslav z Přerova a že svým nadáním a vzděláním uplatnil se pronikavě v životě Jednoty bratrské.

Podrobnou zprávu o disputaci s ivančickými a znojemskými Novokřtenci napsal pro »Akty Jednoty bratrské« (díl IX. 255a—262b, díl X. 134b—142a) sám Václav Solin.

Někteří Novokřtenci v Ivančicích a ve Znojmě chtěli promluvíti pokojně a v duchu tichosti s Bratřími, protože však nikdo z nich neuměl ani česky ani latinsky, žádali, aby mohli disputovat s Bratřími německy. Ale jejich žádosti nebylo možno dlouho vyhověti, poněvadž nebylo tehdy v Ivančicích Bratra, který by dobře znal německy. Teprve biskup Jan Blahoslav pozval k sobě do Ivančic B. Jana Jeleckého z Fulneka a chtěl jeho prostřednictvím sám promluvíti s Novokřtenci. Ale sešlo z toho pro jeho pilný odjezd z Ivančic. Proto poručil Blahoslav Jeleckému a Václavu Solinovi, aby na místě jeho promluvíli s Novokřtenci, což se i stalo. V Ivančicích v domě bratrském disputovali oba s truhlářem Balcarem a s nějakým jírčářem,

ale nadarmo. Potom odejeli Jelecký a Solin na žádost jednoho z Novokřtěnců, povoláním hodináře, do Znojma. Ale také disputace ve Znojmě zůstala bez užítku. To všechno stalo se r. 1559.

Ku dni 25. ledna r. 1560 zapsal Solin do vzpomenutého historického kalendáře: Začato jest dílo imprimování kancionálu českého na šamotulách u pana vejvody Lančického od Alexandra Impresora a Václava Solina léta 1560.

Tisk šamotulského bratrského kancionálu dokonán byl r. 1561 dne 7. června. Na rubu posledního listu čte se: »L. 1561 dne 7. m. června vytištěn a dokonán jest tento kancionál od Alexandra Aujezdského v šamotulách etc.« Tisk trval tedy od 25. ledna 1560 do 7. června r. 1561. Tiskařem byl Alexander Plzeňský, správce bratrské tiskárny na hoře Olivetské v Litomyšli, který se odebral do Polska při obecném vypuzení Bratří za Ferdinanda I. (Časopis Českého musea 1862, 33—34).

Tisk proveden v šamotulách na sever od Poznaně na zámku Lukáše hraběte z Górký, vévody Lančického, starosty Busského a Lopačinského (ČČM. 1862, 34—35).

Drahotušský rodák Václav Solin měl tedy účast na tisku šamotulského bratrského kancionálu, do něhož bylo zařazeno pět jeho písní (ČČM. 1862, 40).

Ku dni 2. prosince r. 1562 poznamenal Václav Solin do historického kalendáře: Téhož dne začalo jest dílo imprimování kancionálu bratrského v Ivančicích od Václava Solina 1. P. 1562.

Tisk jeho dokončen na počátku r. 1564, jak poznamenal v kalendáři Solin: 17. února 1564. Ten den dokonáno jest dílo kancionálu českého strany tištění jeho v Ivančicích od Václava Solina a pomocníků pod zpravováním B. Jana Blahoslava, kterýž byl největším correctorem toho kancionálu i prv než do impresí dán byl i potom v impresi.

Známe tedy přesně dobu tisku ivančického kancionálu: od 2. prosince r. 1562 do 17. února r. 1564. B. Václav Solin, jako správce tiskárny řídil tisk tohoto kancionálu. »Největším correctorem toho kancionálu« byl B. Jan Blahoslav, rodem z Přerova, bratrský biskup, který sídlil od r. 1558 v Ivančicích.

Ku dni 3. června r. 1563 zapsal Solin do svého kalendáře: V ten den připadla na Prostějov voda velmi veliká ráno v svítání, když ještě lidé spali, a velmi velikou škodu učinila, po předměstí všechny ulice, domy naplnila a mnohé pobořila i pobrala, lidí nemálo ztopila. Jakou pak učinila škodu na polích, na zahradách, na stěpnících, na lukách, kdo to vše vyčistí by mohl.

Podrobnou zprávu o této povodni napsal pro »Akty Jednoty bratrské« (díl X. 198b—199b) v listě, adresovaném Janu Blahoslavovi do Ivančic, B. Matěj Klíčník, rodák z To-

vačova, tehdy správce prostějovského zboru. Strhalo se sedm rybníků u Plumlova, snad i více. Voda ve čtvrt hodině obklíčila město Prostějov a zalila všechno předměstí, všechny ulice, všechny domy neb chalupy byly naplněny vodou. Nikdo nemohl ani z města ani do města, ba ani ven z domu. Z města, z věže (farního chrámu?), se zdivělostí a svalův a se zámku volali na lidi, aby se pamatovali. Takový křik byl a ječení, že ani šturmování téměř nebylo slyšet. Nikdo nikam nic z domu nemohl vynést. Stavení hlíněná téměř hned klesala a bořila se. U města na branách voda mosty pobrala, kromě na olomucké bráně, kterýžto most uhájil. Do města voda nevnikla, pouze do sklepů, voda byla i v zámku ve všech sklepech a v příkopách. A dodává B. Klíčník: »U nás, v našem domu (t. j. bratrském) bránili sme dveře, vrát, sklepu hnojem, hlinu, prkny: protoť sme obránili, že máme suchou světnici, kuchyni, síň a zbor; však v sklepech plno vody«.

Zdá se, že Václav Solin zapsal svou zprávu do kalendáře na základě Klíčnickova líčení, zaslánoho ve zvláštním listě Blahoslavovi do Ivančic, kde tehdy Solin meškal (tiskl ivančický kancionál).

Když se schyloval tisk ivančického kancionálu ke konci, přesídlil Václav Solin z Ivančic do Třebíče jako správce tamního zboru. Sám si poznamenal do kalendáře: 27. ledna 1564. Ten den sem se do Třebíče přistěhoval. Václav Solin.

R. 1565 byl Solin ve Vídni. K okázalému pohřbu císaře Ferdinanda I. dne 6. srpna r. 1565 bylo obesláno z Čech i z Moravy do Vídně četné panstvo a rytířstvo, mezi nimi také čtyři členové Jednoty bratrské, kteří měli použití této příležitosti a s císařem Maximiliánem »o otevření zborů a svobodu svatým službám něco pojednati«. (Akty Jednoty IX. 6a). Přidán jim B. Ondřej Štefan a B. Václav Solin (tamtéž 6b). Ale delegace ve Vídni u císaře nepochodila. Císař nedovolil, aby Bratří náboženství své svobodně provozovati mohli, jak žádali. Odkázal je na mandáty svého otce Ferdinanda I. proti Bratřím vydané a napomenul, aby se jimi spravovali (tamtéž 8a). Po vykonání tohoto poselství do Vídně navrátili se B. Štefan a B. Solin do Ivančic k biskupu Blahoslavovi, aby ho o celém jednání informovali (tamtéž 9a).

Téhož roku 1565 zapsal si B. Solin do kalendáře ku dni 12. pros. zprávu o smrti Joachima z Hradce, kancléře království Českého ve Vídni. Pod jeho šestispřežím probořil se most. Joachim se všim do Dunaje upadl a utonul. Solin dodává: »A v ten čas bylo velmi čisté ticho a na Dunaji tak malá voda, že nikdá menší nebývá a led žádný nešel, než zhola bylo zvláštní boží dopuštění na toho člověka 1565«.

Joachim z Hradce byl odpůrcem Bratří u císaře Maximiliána. Na jeho smrt dívali se Bratří jako na »boží soud« (Jan

Amos K o m e n s k ý, Historie o těžkých protivenstvích cirkve české, kapitola 39).

Ale přístiho roku 1566 dne 5. června okolo 16. hodiny umírá B. Václav Solin, správce zboru třebského. ve svém působišti v poměrně mladém věku 39 let (»člověk mladý«) a tam je také pohřben (Fiedler 250).

Podle »Historie literatury české« od Jos. Jungmanna (II. vyd. r. 1849) napsal V. Solin s Janem Blahoslavem »O svátosti večere P. otázky bratra Jana Blahoslava a bratra Václava Solina«, které zůstaly v rukopise (str. 526, čís. 169).

Drahotuše měly by uctít důstojným způsobem památku svého velikého rodáka B. Václava Solina.

Válka rakousko-italská a »verbování« v Lipníku.

V knize »Vzpomínky starého učitele«^{*)} vzpomíná Fr. Slaměnik na své studie u piaristů a pobyt v Lipníku. Mezi jiným píše: Rok 1859. utkvěl mi obzvláště v paměti též proto, že i nás hochy zajímala válka rakousko-sardinská. Spolužák jeden z Oseka chodil každého rána na poštu pro »Presse«, již odbíral tamní farář a kterou si přes poledne ponechával P. Robert, aby si přečetl zprávy z bojště. Teprve k večeru po vyučování obdržel ji abonent; žáci osečtí totiž chodili v zimě v létě na noc domů. Z novin těchto jsme se tedy i my hoši něčeho dověděli.

Na »Taliány« byli jsme všickni tuze rozhněvaní, zvláště když stihla zpráva o první porážce (u Magenty) dne 4. června, o níž se ve městě silně hovořilo. Ale opravdové rozechvění nastalo, když za několik dní objevila se na náměstí v Lipníku kromobyčejná podívaná: verbování na vojnu.

Před radnicí stála tlupa vojáků s bubeníky a trubači a lipenskou kapelou hudební. Sbor hudebníků vesele vyhrával, rozestoupiv se u velký kruh, v jehož středu točilo se pivo a nalévalo víno i kořalka. Několik poddůstojníků sedělo u stolu, zavdávajíc si a přes tu chvíli vyzývajíc zevlující mladíky, aby si s nimi připili. Dlouho se nikdo k tomu neodvážil, ale když výmluvní verbíři počali slibovatí, jakého závdavku se každému hned dostane na hotovost, kterak život vojenský jest veselý a bezstarostný, a že po ukončení vojny dobrovolníci zase se budou moci vrátiti domů a když pak i s plnými čísemi až ven z kola vystoupili, tovaryš jeden krejčovský, jehož mistr poslal podšívku do krámu, chopiv se sklenice nabízené vstoupil, tažen jsa vojínem, do kruhu. »Náš jsi, bratře, náš!«, zvolali vojíni,

*) Vyšla nákladem Společnosti knihtiskárny v Zábřeze. 1907.

hudba spustila tuš, na klobouk přijata kytice a peníze vysázeny na stůl. První »dobrovolník« byl získán, a brzy tu byl druhý a třetí a do večera celý houf. Který mladík se odvážil až k hudbě, zídka už vyváznul. A tak byla žeň hojná. Posléze spíjí chasníci potáčeli se v kole a výskalí, až v uších zaléhalo. Domů už nesměl nikdo.

Druhého dne, prospávše se v radnici, oblekli mundur a eskortováni byli do Vídně. Mnohý prý, vystřízlivěv, dal se do pláče.

Tak jsem ještě kus středověku spatřil v Lipníku. Bylo to poslední verbování v Rakousku. Major Čenský napsal, že verbování námezdníci bývali v posledních třech stoletích »nejšurovějšími žoldněři a postrachem mírných občanů«, čehož nejlepším dokladem byly roty Valdštýnovy. Že se verbování udrželo až do r. 1859., není divu, vždyt nemnoho let před tím nebylo u nás ještě ani pravidelného odvodu, na vojnu toliko »chytali«.

Čeněk Kramoliš :

Řád obecní r. 1661.

Jako nynější různé spolky mají své stanovy, tak již za dávnych dob obce městské i venkovské měly řády jednací, dle nichž se řídily za souhlasu vrchností. A jako nyní stanovy spolkové potvrzuje a schvaluje zemská politická správa, tak dříve je schvalovala vrchnost. Podobně schvalovala řády cechovní a pravovárečných měšťanů.

Města a městečka sestavovala si obyčejně řád sama a dala si jej vrchností potvrdit; obcím venkovským ustanovovala obecní řád vrchností. Tak již roku 1568 pan Bernard ze Žerotína vydal pro Meziříčí a Krásno »Zřízení obce«, které v každé hromadě vždyccky muselo býti čteno, aby se v pamět sousedům vtisklo. Roku 1592 týž pán »Zřízení« ještě novými články rozšířil.

Toto zřízení týkalo se jen správy obce. V soudních věcech na příklad Meziříčí od r. 1376 řídilo se právem hlubčickým, od roku 1565 olomouckým, které bylo vlastně magdeburské, a od r. 1697 právem pražským, které platilo pro celou Moravu.

Na ukázkou obecního řádu předkládám zřízení městečka Rožnova, jak upraveno bylo r. 1661 za Bernarda Ferdinanda, majitele panství Rožnovského a Meziříčského.

Městečku Rožnovu se tato správa zanechává:*)

1. Předně co se váhy a míry dotýče, na to především věcmi aby pozor dali, aby se spravedlnost zachovávala.

*) Archiv města Rožnova, čís. 5a).

2. Aby dobrý pozor dali, kdyby nějaké svády nebo handl se začal, aby časné tomu rychtář v cestu vešel se svojími přidánými, aby nějaký mord se nestal. Jestliže by pak jeden druhého neškodně okrvavil, za to pokuty jeho Milosti Pánu 2 zlaté a rychtáři 15 kr. dáti a se soupeřníkem při právě se porovnatí má.

3. Vartu obecní aby bedlivě opatřili a také při domích vodu vystavili. Jestli by v noci nějaké larmo se stalo, tu celý ouřad a obec rychtáři na pomoc státi má.

4. Aby pořádek náležitý činili, kde kteří kramáři státi mají, pak také dobytek a jinší handléři (!).

5. Budou povinni všichni kramáři jak bohatí tak chudí podle slušnosti obci Rožnovské k užítku od míst platiti; podobným způsobem od vozů.

6. Posla právního z města Meziříčí budou povinni bráti a podle jinších měst a městeček pokračovati.

7. Jsou povinni z broje z města sobě vypůjčiti a tu mladší z cechu ševčovského k tomu vzíti a ještě 4 osoby z obce přibráti.

8. Co se pak mýta panského týče, na to mají pozor dáti, aby všichni, jak cizí tak i ti, kteří poddaní jsou a usedlí nejsou, mýto panské náležitě spravovat chodili a v tom žádný fortel aby činěn nebyl.

9. Ve příčině šenků, aby bylo víno podle hodnosti sázeno a také na dobrou míru tak jakož i pivo měřeno bylo.

10. Na to též pozor dáti mají, aby lidem přespolní žádná příkořist se nedála, jako také aby místem a hospodou zaopatřeni byli.

11. Všechny osoby úřední mají se střídě chovati a z nich polovice přes celý jarmak při purkmistrovi, druhá polovice při rychtářovi, jakož také dva ozbrojení u každého pro všelijaké potřeby a příhody zůstati mají.

12. Co se purkmistra a rychtáře dotýče, ti přede všemi mají v dobrém srozumění býti a to, na co by jejich rozum nepostačoval a k dobrému směřovalo, byť to třeba zde obsaženo nebylo, pokračovati (vykonávati), a na sobě dobrý příklad dávatí, jako taky k službám Božím, ke mši svaté před jinými všemi s ouřadem svým se najíti dáti mají, tak aby ve všem čest Boží zvelebována byla a dobrý pořádek zachován byl. — Tím způsobem nemají nic prodávat až po službách Božích, což jim pro správu se sděluje.

Actum na Meziříčském zámku dne 28. Oktobr. 1661.

Bernard Pan ze Zierotina.

Dle předpisu výše naznačeného spravovala se obec Rožnovská, ale pak jí řád tento nestačil. Roku 1748 při prvém toho roku úplném shromáždění rozšířili sousedé toto »Zřízení« jim r. 1661 Bernardem Ferdinandem udělené ještě 9 punkty, jak patrně z následující listiny, která je uschována v archivu městském pod čís. 38.

Obecní usnešení v 9 punktech

při prvním počestné obce úplném shromáždění pod datum 30. Novembris 1784 jak následuje pro rok 1785.

Primo. — Aby jeden každý soused k obecnímu shromáždění, kdykoliv naporučeno bude, dvakrát za měsíc bedlivě a beze vši výmluvy se nalézti dal, sice 30 kr. a k tomu 8 denním areštem při chlebě a vodě potrestán bude.

Sekunde. — Pro lepší obecní zřízení a správu a pro menší zaneprázdnění úřadu, poněvadž malé solarium mají, ustanovuje se úřadenská sessí a sice v každém týhodním úterý a v sobotu a to po polední. Když by ale zasvěcený svátek na ty dny trefoval, tedy den před nebo po takovém ustanovení. V jinší dny po mimo těch vymíněných žádný proces přijat nebude.

Tertio. — Ať jedenkaždý soused na solné a tabačnické handléře dobrý pozor dle nejvyššího guberniálního naporučení dá, sic sám v případnosti takové, když by na některého to prokázáno bylo, trestán bude. Ať žádný výmluvy nemá, že to při úplném shromáždění zřetelně hlášeno a přísně přikázáno nebylo.

Quarto. — Noční varta ať vždycky zřetelně hodinu po hodině v každé ulici, pak na rýnku třikrát troubí a na noční tuláky a fajkáře dobrý pozor dá. Kdyby nějakí vojáci do obce v rozličných případnostech přišli, sama je hned k obci představenému dovésti a tam pokojně na představeného bouřiti má. Vždycky ať svoji bdělost jako stráž poukáže, kdy potmě od úřadu zastána bude.

Kvinto. — Všichni usedlí chalupníci a hofeři vždy dle pořádku s nočním vartěřem choditi budou a ti na jednoho každého, kdyby se světlem neopatrně zacházel, dobrý pozor dají a jej úřadu vyjádří, kde takový dle okolostojících a zasloužení potrestán bude.

Sexto. — Kdykoliv by se přitrefilo — čehož Bůh všemohoucí rač chrániti — že by nějaký oheň se vyskytnul, ať Dolní ulice od Drahoše po Tomáše Majera všichni s konvami do kola rýnku k hákům (na skladě), Horní ulice celá s konvami a sekerami, pak od Frenštátu k žebřům se hned s ochotností berou.

Septimo. — Ať se žádný soused neopovází v obecním březí nějakou škodu dělat, nebo zahrádek sám o své újmě bez vědomosti úřadu sobě přidávati. Takový jak na penězích tak na těle, který by se toho dočinil, trestán bude.

Octavo. — Všichni obecní poslů, kteří kdykolivěk do obecního shromáždění poroučeti budou, ať do každého stavení osobitě vejdou. Jestli by skrz jejich nedbanlivost některý soused určitou hodinu, aneb dokonce celé shromáždění zameškal, a posloví to dokázáno bylo, tehdy všechnu pokutu takový posel podniknouti musí.

Nono. — Jeden každý souseď všechno poslušenství ve všech případnostech svým představeným zachovati podnejvýš tímto se zavazuje. Kdyby se kdo proti tomu jednati opovážil, tedy prvníkrát 8denním areštem, po druhé 14denním potrestán bude; po třetí slavnému krajskému úřadu k potrestání s přiloženou »specus facti« (listinou o jeho přestupku jednající) se odevzdá, neb peněžitou pokutou na normální školu pro chudobné ditky obtížen bude.

Později bez udání roku připsány jsou k tomu stejnou rukou ale jiným písmem ještě 4 nové body a pátý je naznačen, ale nedokončen. Je tam připsáno:

Decimo. — Skrz posílání dítek do normální školy se posledně zavírá; kteří rodiče budou se v tom odtaňhovat, tuplovaným placením od školy pokutováni budou a to beze vši výmluvy. Tím podobně čeládka, která v neděli do školy chodit nebude, areštem při chlebě a vodě trestána bude.

Undecimo. — Ať žádný souseď, jestli o hrádky na podzim podělené nebudou, neopovazuje se před učiněným rozdělením do nich co seti.

Duodecimo. — Poněvadž mnoho kostelů dle prošlého popisování je okradeno, tak kostelní varta ať se pilně zachovává, aby skrz nedbanlivost něco takového se nepřihodilo.

Decimo tercio. — Komíny v čistotě ať se drží, voda před demy a žebř na poskoku ať se vynachází.

Decimo quarto. — Kdyby někde, čehož Bůh nedej, o heň se vyskytnul«

Tu si písař asi vzpomněl, že o ohni jedná již punkt 6. a proto v zaznamenávání ustal.

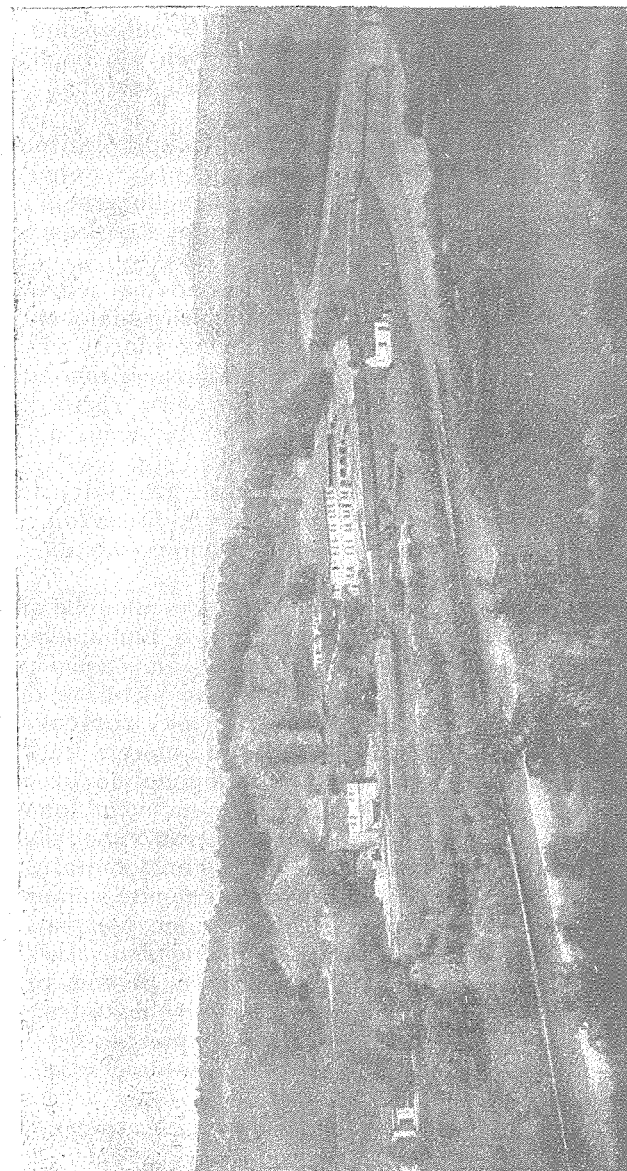
Jako v Rožnově tak i jiná města měla buď od vrchností sestavené řády nebo své, které vrchnost schválila. Jestli během času se ukázalo, že již nedostačují, byly tyto řády opravovány a doplňovány, jak nyní opravují a doplňují se jednotlivé spolkové stanovy za souhlasu zemské vlády. Výše uvedený řád je toho dokladem, ale není v něm poznamenáno, kdy doplněk jeho vrchnost schválila. Možná že byl doplněk ten pouhým usnešením úplné hromady, ale pak neměl tak přísné ochrany u krajského úřadu, jako předpis, jež vydala vrchnost.

Vápencový ostrov černoťinských vápenek.

(Několik dat geologických a technologických.)

Vápenec náš řadí se geologicky mezi nejstarší útvary. Patří totiž útvaru devonskému, jež řadíme do středu prvohor. Tvoří ostrov, který jest ohraničen údolím a vodstvem, totiž Bečvou a potokem Černoťinským, resp. Hluzovským.

Vápenec náš tvoří vrstvy jemnozrných, hustých uložků, které jsou všude značně zvrstvené, tvoří mnohdy mohutné,



Černoťinské vápenky u Hranic.

souvislé skalní útesy, jinde prostupují je četné trhliny různé velikosti, směru a úklonu. Lom přechodních těchto vápenců jest mušlovitý, barva světle, sytě tmavošedá až modrá v různých

ných variantech a čím více do hloubky jest barva vápence plnější a jakost ku pálení lepší.

Vápencový tento ostrov nese v sobě všechny charakteristické známky tohoto útvaru: mohutné, vodou vymyté trhliny ve formě větších nebo menších jeskyň. Nenalezneme v něm zde žádné stopy zkamenělin ani na styčných plochách, z čeho by se dalo souditi o přítomnosti snad jiných vrstev.

Na všech jemných trhlínách — lasech — jež zdejší vápenec prostupují, lze pouze zřítí stopy po kysličníku železitém. Větší pak trhliny a pukliny vyplněny jsou sedimenty vodními a počínají hlavně jemnou naplavenou hlinou různého zrnění a končí v širokých, mnohdy prorvách celými valouny s pískem a hlinou promíseným.

Uložení vrstev jest nestejně a nepravidelné, jednou sklání se pod úhlem 20 až 60 stupňů, aby v nejbližší vzdálenosti kolmo či téměř vodorovně se vyrovnaly. — Styčné plochy vrstev jsou většinou poměrně krátké, přes sebe přeházené, mnohdy paralelní, mnohdy neurčité, jindy prostupují se v různě mohutné prorvy buď prázdné nebo náplavem vyplněné a všelijak rozčleněné.

Bývaly tu dříve velké jeskyně, jež se propadly, nebo jsou i dosud jako prázdné zemní prostory, vymyté vodou, jež mají komíny vedoucí k povrchu, vymleté vodou, zapadající trhlínami s povrchu do podzemních prostor.

Nyní vyskytly se nové zemní prostory o hloubce asi 44 m, které rozčleňují lomiska I. i II. horizontu a hlubinného těžení, přístup do nich jest téměř nyní nemožný, ale časem pronikne se při lámání kamene buď do spodu anebo přibližně do spodu jeskyň, které dají se teprve potom geologicky zpracovati.

Analogické známky vrstev pokračují směrem ku Propasti, dále pak směrem severním tvoří pravděpodobně již celistvou hmotu, nerušenou, neboť v druhém vápencovém lomě, který má lepší materiál, než lom u vápenek, nejsou vůbec žádné trhliny a masiv skalní jest téměř vrstevnatě konglomerátní.

Charakteristické jsou ve vrstvách křemenité vápence, t. zv. kyzáky. Při bližším prozkoumání shledáváme, ve mají krystalický vápenec s lesklými ohraničenými plochami, ztvrdlým vápeným tufem spojené, jemným nebo hrubým pískem promísené a ve formě valounů uložené. Upotřebení technické jest podřadného významu. — Vápencové tufy prostupují úložky vápence beze všech geologických pravidel, někdy nakupeny jsou pohromadě, jinde přicházejí ojedinele. Ustálení vrstev jest ve směru poněkud severním a tvoří směr prorvy »Mariánské údolí«, lomy vápenek Černotín, lom na »Kučách«, dále lom »Skalka II. Černotín« a lom hluzovský »Na skutině«.

Chemický rozbor černotínského vápence obsahuje 99.432% uhličitanu vápenatého, 0.097% sádrovce, 0.050% kysličníku železitého a zemin, 0.410% kysličníku křemičitého a křemičitanů, stopy hořčiku. Látky živíčné scházejí úplně. Vydatnost vápna

jest největší ze všech moravských vápenců, po případě vápen, a dá 307 stupňů Michailosových. — Specifická váha vápence z lomu »Na kučách« jest 2.6, specifická váha z lomu »Skalka-Černotín« jest 2.75 (z tohoto materiálu je právě ono pověstné vápno). Vydatnost vápna pro 100 q rovná se 30 m³ vápenné kaše, mezitím co ostatní moravská vápna dají nejvýše 27 m³. Tvrdost vápence jest 3, pevnost v tlaku 80 až 500 kg/cm². Elementární rozbor: 99 a 1 = 100 dílů uhličitanu vápenatého (CaCO₃), v dílech vydá: 56 dílů vápna (CaO) 44 dílů kys. uhličitého (CO₂). Je-li uložen zvrstveně ve vodě, přibírá ještě dalších 44% CO₂ a tvoří dvojnásobný uhličitan vápenatý. (Ca 0.2 CO₂). Ztráta objemu při ohřátí na 1° C obnáší 0.000019, porovitost vápence až do 15%. Specifická teplota asi 0.185, ztráta žiháním 44%.

Vápno černotínského jest alkalické, reaguje ve zvlhčeném stavu, netaví se.

Žár ku vypálení obnáší 1315.789 stupňů Celsia, t. j. 11 Segerových kuželů.

Latentní žár černotínského vápence obnáší 1300/1320°. Koefficienty lineární roztažlivosti v ploše 2krát, v tělese 3krát větší, smrštění 15%. Propočítání těchto hodnot dá nám skutečně hořejší spalné teplo spálením 1 grammolekuly vyvozené a ve velkých kaloriích vyjádřené. (Kalorické teplo obnáší 7110 kalorií.) Teplo počáteční 100°, střed 700°.

Kalorie substanční 1:8, transmisní koeficient pro topné plochy 709.394°.

Toto sdělení týkalo by se technologické a technické stránky.

Těžba děje se odstřelováním masivů. Vápence upotřebuje se pro pálení vápna na kruhových a šachtových pecích, kámen dodává se pro saturační účely do cukrovarů, sleváren, odpad na šterk silniční.

Roční těžba obnáší ve třech lomech 3000 vagonů.

* * *

P o z n á m k a: Příslušná data pro tento článek dodala na žádost redakce P. T. firma Josef Šindler, výroba vápna v Černotíně.

Židovstvo v Lipníku v 17. století.

(Dle Dra F. Hillela podává B. Dušek).

V zaniklé Mor. Bráně zmínil jsem se o Hillelově monografii »Rabini a zasloužilí rodové lipenské obce v 17., 18. a 19. stol.« Příspěvek k dějinám mor. židovské jednoty I. díl: 17. a 18. stol.

Bylo by bývalo zajímavějším, kdyby autor svá studia byl rozšířil již na konec stol. 16., když jej dle Baďurova Místopisu

ponoukala k tomu data z r. 1540, z doby Pernštejnské, rok 1562, kdy v městě založeny rituální lázně, a 1567, kdy zřízen rozsáhlejší židovský hřbitov za městskou zdi. Byl by našel i v Müllerových dějinách mor. židů dosti látky, aby úvodem dotknul se poměrů, jež předcházely stol. 16. před nastoupením pánů z Vrřbna.

Z místních pramenů, z nichž Dr. Hillel čerpal, jmenuje pamětní knihu, jež sahá do začátku 17. stol. (Nepodařilo se mně dosud zjistiti, kterou to pamětní knihu míní! V židovském archívu žádné není!)

Tehdy bydlelo v městě ve 40 domech, jež podle královských předpisů stávaly při městských hradbách, tvořice ghetto, 300—400 židovských obyvatel. Lipenské ghetto je konečně do dneška zachováno, pouze s tím rozdílem, že chudší křesťanské obyvatelstvo nastěhovalo se z nouze do jeho chatrných a nezdravých ubikací, kdežto zámožní židé osadili vnitřní město v pohodlných domech, jichž se stali majetníky.

Židé přišli k nám z východních zemí polských, hlavně z Haliče, kamž ve stol. 17. většina jich patřila příbuzensky, částečně z bývalých Uher.

Representační ulicí židovskou byla ulice chrámová, kde bylo středisko všech náboženských institucí, modlitebna s původním hřbitůvkem, rituální lázně, rituální jatky, škola, radnice, a sídlo humanitních ústavů: spolku to hrobařů, podpůrného spolku nemocných šestinedělek a rada pro ostříhání zákona.

V čele obce stál lojt, nebo-li rychtář, jímž začátkem 17. stol. byl v Lipníku jakýs Israel, syn Löblův.

Duchovním představeným byl rabbi, jemuž po boku stáli rabinátní assesoři s titulem rabbi, tvořící patrně náboženský soud, vykonávající též úkoly kazatelské nebo učitelské.

Požíval-li Lipník v ohledu náboženském mezi městy moravskými značné pověsti, takže sem docházeli mladíci, aby po vzoru starozákonním u rohou učených rabinů naslouchali jich náboženským výkladům, byl Lipník i dobrým zdrojem výdělkovým pro židovský živel. Živil se tu židé výhradně obchodem, zásobující město i okolí všim potřebným. Zvláštním artiklem jejich obchodu v té době byl obchod s koňmi.

Že docházelo mezi obcí křesťanskou a židovstvem v ohledu obchodním k nesrovnalostem a nato ke stížnostem na úřad panský, vyplývá ze záповědi perňštýnské vrchnostenské správy, kterou se židům co nejprísněji zakazoval dovoz košerovaného vína do města. Mělt tento zákaz jistě svou příčinu v poškozování místních »waynharů«, již dle Turzových artykulů v vinných šencích měli v městě výhradní právo k nalévání piva a vína. A když 1597 za pánů z Vrřbna dovolen židům dovoz tohoto moku pod jménem košerovaného vína, laskavost tato na protestaci křesťanské obce s odvoláním na r. 1540, musela býti stavena. Bylť Vrřbnové k židům neobyčejně nakloněni, kdyžť

v r. 1598. použili jakéhos Mojžíše k provedení tajemného poselství, o němž veřejnost prodobností se nedověděla.

Docházelo k závistným nevraživostem i v židovstvu, když cizí, vidouce dobrý obchodní úspěch místních, snažili se získati místních práv, v čemž jim těmito všemi prostředky bylo bráněno.

Zajisté, že nařizení královská týkají se strůje tohoto národa a všeobecně platná v celém království, dodržována i v městě našem. Zvláště, když ve stol. 16. tato nařizení znova zdůrazňována pro lid povržený.

Náležel k povinnému kroji žlutý klobouček s malou stříškou, silně špičatý, tvrdý i měkký s kulíčkou na hrotu, žluté kolečko na srdeční straně pláště žlutě lemovaného; židovkám pak náleželo nositi šlojif, aby na první pohled byly znatelný.

Žel u nás jako všude jinde docházelo k násilnostem a svévolím proti židům jako lidem povrženým, toho doklad nacházíme u jména r. Davida ben Meiera Chaita, jenž v památníku uveden jako mučedník. Čím tento muž byl a co se s ním dělo, zjištěno není.

Dokončení.

Josef Jakeš:

Jarní tah ptactva na Záhoří.

Jest únor. Bílé mlhy zatahují záhorské doliny. V poledne se prodírá teplé slunce z mlh a veliké slzy padají se střeš. Přes noc mrzne a veliké střechýle visí od okapů. Všude však již cítiti vůni vesny. V bílém poli ukazují se černé hroudy. Střízliček šveholí tichounkou píseň v trnitém plotě. Brzy již bude lépe. Vzácní hosté z teplých krajin se brzy vrátí a zahájí jaro opravdové.

Staré přísloví praví: »Na Hromnice musí skřívánek vrznout, i kdyby měl zmrznout.« Toto přísloví za celý můj život se osvědčilo jen jednou. Šli jsme s kmotříčkou z Hranic a nad valšovským polem jásalí skřívánci. Prvními hosty, kteří na Záhoří zvěstují jaro, bývají špačci. Za bezvětrného slunného dne přiletí vyzvědači. Sednou na prastarou hrušeň, zahvízdají písničku a odpoledne zmizí. Sotva první »kopence« vytaží ze sněhu, ukáží se konipásci, na Záhoří zvaní plisky. Posedají na kopečcích a kývají ocásky. Hned po nich zjeví se v živých plotech něžní ptáčci — červenky — kterým se na Záhoří říká rašky. Současně s nimi objeví se nad mokřými lukami čejky — čajky — ve stříbrném kozišku, plavně poletují i ve sněhové vánici a pokřikují na chlapce, brouzdající se ve sněhu. Čí jsi? Čí jsi? A pak již se to sype, jako by se s nimi měch roztrhl. V sečích nad Obcí hrají na flétny drozdí, brávníci a kosi. Nad pahrbkovitým polem, již černým, jásají skřívánci a na starých hrušních hvízdají špačci.

Poslední dny března bývají slunné a teplé, rozkvétají fialky, křívátce, dymnívky a plicníky. Duben však jest nejhorším mě-

sicem v roce. Deště, sněhové přehánky, studené východní větry, noční mrazy, to vše opakuje se den za dnem. Vzácní hosté odletují na noc někam k jihozápadu. Pravděpodobně do údolí řeky Moravy k Uh. Hradišti. Všem je konec, i těm nevlídným aprílovým dnům. Po Juřím třese již vítr jetelinkami. Čápí, na Záhoří zvaní »bohďáli«, vážně krácejí po rolích a provozují svou živnost. Zajímavé je, že jsem nikdy jich neviděl sudý počet v houfu, vždy lichý, tři, pět, sedm, devět. V ten čas také vzácně modří mandelíci ukazují se na poli v houfech.

Bukové pupence nabobtnaly, jsou tlusté jako dětský palec a jen jen vypustí žluto-zelené motýlky. Plané trunky rozkvétají a choulolistivější hosté se vracejí. Na doškové střeše u včelínku poskakují rezavý rehek a hlásí, že je »fujt, fujt« —, proto mu na Záhoří říkají fojtík. Vlaštovky a jirčičky se vrátily a šveholí u svých hnízd. Stromy se začínají rozvíjet, napřed buky, potom lípy, břízy a ty ostatní. Vrátily se všechny pěnice a něžné písne za večera linou se z korun stromů. Když se lípy úplně rozvinou, přiletí kukačky. Kdo jí po prvé uslyší a má při sobě nějaký peníz, bude mít peněz dost po celý rok, tak praví stará pověra.

Poslední z pěvců přiletuje slavík. To jsou již jabloně v plném květu. Za mého dětství bývalo v křoví u potůčku slavíků dosti. Potom zmizeli a dlouhá léta jich nebylo. Teprve v červnu 1924 slyšel jsem po půlnoci zpívatí slavíka u potůčku mezi Byškovcemi a Žákovicemi. Snad je jich nyní již více.

Všeobecně se tvrdí, že ptactvo na zimu letí přímo na jih a na jaře naopak. Dle mého pozorování není tomu tak. Stěhovavé ptactvo na Záhoří vrací se od jihozápadu k severovýchodu, na čáře Dřevohostice-Hranice, ve dne i v noci. Za tmavých jarních nocí odpočívají v širých polích obrovská hejna stěhovavých ptáků, která vydávají zvuk jako veliká víchřice, když vzlétnou. Sám jsem dvakrát vyplašil takové hejno. Poslední vracejí se křepelky a chrástali a to teprve, když tráva na lukách vzrostla tak, že se v ní mohou ukrytí. Domnívám se, že ptactvo se vyhýbá mohutným horským skupinám a na Záhoří odbočuje z údolí Moravy. Tiché večery, kdy chrástali a křepelky se ozývají, jsou na Záhoří nádherné.

Antonín Svěrák:

Jak bývalo na panství kelečském za časů roboty.

Robotníci hleděli si práci ulehčiti jak jen mohli, ale musejí dáti pozor, aby dráb ničeho nepozoroval, neboť ten býval vždy zkrátka hotov: hodil chlapa přes hřidel nebo ve žních přes snop a vysázel býkovcem nepočítaných.

Uvádím, co vypravoval starý Mánek z Kladerub. »Vláčili jsme jednou u Kamence na t. zv. Hrubém kuse a sice každá obec zvlášť. Brány byly tehdy dřevěné a hřebíky rovněž. Někteří měli hřebíky dosti dlouhé, ale kladrubští, chtějice šetřití koní, hřebíky uřezali, takže zůstaly pouze pahýly asi 2 palce dlouhé; ty ovšem dělaly pak pouze čáry povrchu.

Přišel pan vrchní přehlížet práci; pozoroval bedlivě pracovníky, pak se obrátil k panu pulkrabímu, který jej provázel a povídá: »Ti kladrubští jsou přece jen nejlepší pracovníci; těm jdou ty brány až po ty dřevka v zemi« — a my jsme se pod kůži smáli.«



Ženský kroj na Záhoří.

Robotníci, zejména ti chudší, také se starali o to, aby z hojně úrody panské, ku které svým potem nemálo přispěli, také aspoň něco pro ně zbylo. Nejvhodnější dobou pro to byly žně.

Obilí bývalo při dvoře Kamenci velmi krásné. Snopy se vázaly do rezných povřísel a bývaly hodně veliké. Dle toho i kopa hodně sypala. Mlatci však se starali, aby z kopy, která první se mlátila »na průbu«, namlátilo se co nejméně, aby z těch ostatních kop ten nadvýšek měli pro sebe.

Dělali to jednoduše tak, že před mlácením šli na vrstvu dva; jeden snopy knutlem řádně proklepával, druhý pak teprv na humno házel. Když pak se vílo — fukarů tehdy ještě nebylo — ten, kdo víl, pořádně se rukou rozháněl, takže zrno zaletovalo až do založených přístodůlků a tak docílilo se z první kopy rži 4—5 měřic, kdežto při řádném mlácení sypala kopa 8—9 měřic.

Po každé »vitce« se již mlatici postarali, aby ten nadvýšek milostivě vrchnosti nezůstal. Dosud žije v Komárovicích stařeček, který často vypravoval, že nejednu měřici donesl na rameně z Kamence domů.

Stařeček ten si pamatuje ještě jiné všelijaké příhody z doby roboty. Když se rozsávala jetelina, tak každý rozsévač měl vysoké boty a gatě v botách. U gatí bývaly v předu rozporky široké, překlápěcí, k zapínání navrchu. Při rozsívání nosil se na levém rameni měch s jetelinou, který se levou rukou přidržoval; rozporek se s levé strany odepjal s knoflíku a přibral rovněž levou rukou k tomu měchu. Pravou rukou se rozsávalo. Po každém hodě něco semínka zůstalo v hrsti a při novém nabírání vpustilo se to do rozporku, odtud do gatí a do bot. V poledne přišla za ním žena s obědem. Po obědě boty vyzul a semínko do hrnce vysypal.

Jelikož mnoho půdy leželo ladem, nebylo o pastvu nouze a proto chován hojně dobytek. Pásávalo se i přes poledne a v noci.

Sedlák choval 7—8 koní, mezi nimi 4—5 tažných. Koně — dle výkladu starých — bývali pěknější než nyní, ačkoli o šlechtění nebylo postaráno. Sedlák míval i svého hřebce, pěkný hřebec býval ceněn a vyhledáván. Mimo to v každém místě býval valach, vterý sloužil za jízdného a nosil sedlo při oji i pluhu po celý rok.

Krav se též chovalo hodně. Bývalo u sedláka až 6 dojnic. Plemeno bylo drobného rázu. Každý sedlák měl svého býka, a kdo neměl a dovedl jinam, platil 3 groše skočného.

Také ovce se chovaly 15—20 kusů a pásávaly se na obecních pastvinách.

Vepřový dobytek se držel v každém místě. Kance choval vždy některý sedlák a dostával za to od obce na 1 měřici role a louku. Jinak na kance již neplatili.

Obilí vozilo se do Val. Meziříčí, kde té doby bývaly silné trhy. Na trh se jelo na společné fůře. Každý sedlák vezl 1 měřici, kterou prodal za 8—9 zl. a peněží těmi pak své výplaty uhrázoval. Ostatní výrobky hospodářské se spotřebovaly v domácnosti.

Některé ceny: kůň 100 zl. šajná, kráva 17 zl., sálata po dvacítce stříbra, 1 libra másla 10 kr., vejce 3 groše.

Při takovém hospodaření a nízkých cenách nebyl výtěžek valný, nebylo tedy ani mnoho peněz na gruntech. O nevěstu, která dostala 1000 zl. šajná ucházeli se lojti z celého okolí. Jinak dostávaly nevěsty na grunt 150—200 zl. a ty měly býti splaceny ve dvou letech.

Strava bývala velice jednoduchá a skládala se z toho, co dům dal. Chléb býval vzácností někdy i u sedláka. Místo chleba pekávaly se na holé troubě pagáče z mouky a vody bez kvasnic. Obvyčejnou stravou bývaly zemáky a zelí. V zimě zapíchl se u sedláka alespoň nějaký ten »ušipanec« na klobásy a na omastek. Z ječmene tloukly se v každé domácnosti kroupy. Uřízl se špa-

lek asi 70 cm vysoký, do něho se vyhloubil důlek asi 30 cm hluboký, do jamky se nasypal ječmen a dřevěným tloučkem se tloukl. Na to se šupky osily a kroupy byly připraveny.

Také se jídával místo chleba bob s trnčenou máčkou. Z pohanky se mlela na ručním mlýnku kaše.

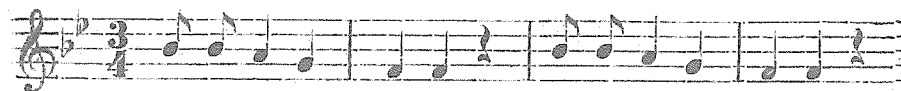
Po celý půst ve středu, pátek a sobotu zachovávaly se přísné posty. Nesnidalo se, ieda osolené zemáky. Mnohá hospodyně byla tak přísná, že po celou dobu postní nevařila v těch hrncích, ve kterých pokrmy se špekem neb sádlem připravovala. V neděli místo masa bývaly kvasnicové šišky pečené.

(Dokončení.)

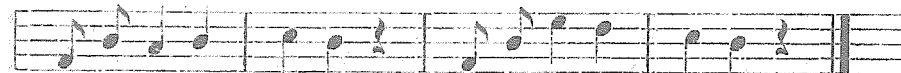
Karel Havlíček Bystřický, Velká Bystřice:

Záhorské písničky.

9. Hoře že mi, hoře.



1. Ho - ře že mi, ho - ře, jak mi ne - má bý - ti,
2. Vza - li mi ho, vza - li. nech - cí mi ho pu - stíť,
3. Rozpuč se, sr - de - čko. roz - puč na dvě stra - ny,
4. Po - tě - še - ni nemám, po - těš mě, Bo - že, sám,
5. Prv sem se tě - ši - la s mým mi - lým sy - neč - kem.



- vza - li mi na voj - nu, co mi mě - lo bý - ti.
 a mo - je sr - deč - ko mo - že se roz - pu - číť.
 da - le - ko o - de mně mo - je po - tě - še - ni.
 po - těš mě je - di - né, dyž ne - má kdo ji - né.
 věřil se tě - šit bu - du pře - smut - ným slo - vič - kem.

10. Kerá má děvečka na vojně synečka.



1. Ke - rá má dě - več - ka na voj - ně sy - neč - ka,
2. Bu - de - li mo - dra - vý, bu - de sy - nek zdra - vý,
3. Dybych já vě - dě - la, že je po - ru - ba - ný,
4. Šá - te - ček na čer - no, fěr - tu - šek na mod - ro,



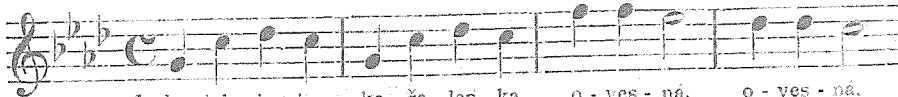
- nech se de po - dí - val z rá - na do slu - neč - ka.
 bu - de - li čer - ve - ný, bu - de po - ru - ba - ný.
 da - la bych šá - te - ček na čer - no do bar - vy.
 co se k nám na - cho - dil sy - ne - ček na - dar - mo.

11. Chudobné sem maměnky syn.

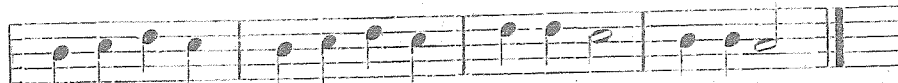


- | | | | |
|-----------------------------|------|---------------|-------------------|
| 1. Chudobné sem maměnky | syn, | po světě se | tó-lať mo - sim. |
| 2. Chudobná je maměnka | má, | po-cti-vě mě | vy-cho-va - la. |
| 3. Chu-do-ba nic ne - pa-nu | je, | ta sy-neč-ka | po-ni-žu - je. |
| 4. Bo - ha-té má všeho do | sti, | a - ji je víc | ve zdvížno - sti. |
| 5. Chudobné sem maměnky | syn, | já se po-rád | tó-lať mo - sim. |

12. Je jak je ta kořalenka ovesná.



- | | | |
|---|-----------------|-----------------|
| 1. Je jak je ta ko - řa - len - ka | o - ves - ná, | o - ves - ná. |
| 2. Za - ku - ka - la ze - zu - len - ka | v ko - mi - ně, | v ko - mi - ně, |

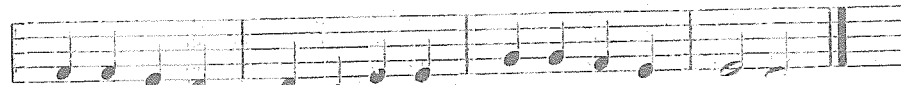


- | | | | |
|-------------------|------------------|----------------|----------------|
| což o - na se | po šo - haj - ku | ro - ze - šia, | ro - ze - šia. |
| pod sem, mi - tá, | ně - co so - bě | po - vi - me, | po - vi - me. |

13. Je, než se, synečku!



- | | | | |
|---------------------|----------------|-------------------|-----------|
| 1. Je, ne - žeň se, | sy - neč - ku, | by - lo by tě | ško - da, |
| 2. A já do - ma | ne - bu - du, | já k mu - zi - ce | pů - du, |



- | | | | |
|-------------------|--------------------|----------------------|----------|
| vez - neš so - bě | sta - ró ba - bu, | mo - siš s ně byl | do - ma. |
| vez - nu so - bě | šum - ný děv - če, | s ním tan - co - vat | bu - du. |

(Dokončení.)

Florian Zapletal, Praha:

Z Hranic »do Teplice« nad Bečvou.

K článku spisovatele p. Čenka Kramoliše »Záhorská kronika«, roč. XI., str. 100—102.:

Starí Hraničáci nechodívají na procházku »do Teplic«, nýbrž »do Teplice«. Tohoto obratu použila také lázeňská správa na orientační tabulce při cestě z Hranic do lázni.

Spisovatel Kramoliš se nad tím pohoršil. A při výkladu živého lidového rčení »do Teplice« upozornil na krátkost slabik v nedaleké laštině, na pohodlí bohatých soukeníků hranických

a také na možný vliv německý. Domnívá se, že lidová mluva užívá u Teplic vlastně množného čísla, jen že ho nevyslovuje z uvedených už důvodů. Tohoto názoru přidrží se Kramoliš také v druhém svém článku o této věci (roč. XII. Záhor. kroniky, str. 17—18). Tvrdí opět, že se má užívat místního jména Teplice v množném čísle a nikoli v jednotném.

Ale Kramolišova úvaha jest mylná. Dobrý slovanský název *teplíce*, původně *teplica*, je zpodstatnělé přídavné jméno teplá (s příponou *-ice* nebo *-ica*) a znamená vodu, od přírody teplo u. V přeneseném významu užívá se tohoto názvu pro místo, kde teplá voda ze země vyvěrá. Je úplně lhostejno, kolika vřídly se tak děje, anebo kolik je u pramenů lázeňských ústavů (koupelen).

Podívejme se na srovnávací materiál z Čech, z Moravy a zejména ze Slovenska.

V Čechách je řeka Teplá, přítok Ohře, Teplá, r. 1197 ves, nyní město a klášter při řece Teplé, Teplá, později Teplička, ves u Žlutic, městečko Teplice a dvě vsi Teplice Dolejší a Teplice Hořejší na Broumovsku, Teplice, známé lázeňské město u Litoměřic.

Na severní Moravě u Šumperku je ves Teplice (německy Wärmsdorf), u Hranic lázně Teplice.

Na Teplé, na Teplice a na Tepličky je bohaté zejména Slovensko. V bývalé Tekovské stolici je obec Teplá, u Ružomberku je Liptovská Teplá, Povážská Teplá je v Trenčanské stolici, tamtéž leží Trenčanská Teplá.

V bývalé Liptovské stolici jsou »kúpele Teplica«, Teplica je také na Spiši, v Gemermalohontské stolici je Teplica Kunová a Teplica Jelsavská, obce, zvané Teplička, jsou v Liptově, na Spiši a v Trenčanské stolici.

Dále jsou na Slovensku »kúpele«: Trenčanské Teplice a Rajecké Teplice v Trenčanské stolici, Štubňanské Teplice v Turčanské stolici a Sklenné Teplice v Tekovské stolici.

Podél říčky Tepličky vede cesta z Teplé v Pováží do lázeňského místa Trenčanských Teplic.

Všechna tato místní jména: Teplá, Teplica, Teplička a Teplice jsou stejného původu. Jsou odvozena od teplé vody, vyvěrající ze země. Takové vodě říkají na Slovensku dosud »teplica« (srov. Inž. Ivan Houdek, Ružomberok a okolí, r. 1925, str. 24).

Tož teplice, původně *teplica*, znamená jak vodu od přírody teplou, tak i místo, kde tato voda ze země vyvěrá. Tak tomu bylo u nás dříve všeobecně, nyní už jen z části.

Nahlédneme do »Slovníku česko-německého« od Josefa Jungmanna a tam se dočteme (díl IV., Praha r. 1838, str. 547):

»Teplice, -e, f., jméno míst mnohých, kde teplá voda se nalezá, na př. Teplice v Čechách město. Táhli k Teplici (Hájkova kronika česká). V archivu teplickém

jméno města Teplice, vždy in sing. num. přichází (Dobrovského excerpata)«.

Stejného názoru o této české Teplici u Litoměřic je také Jakub Malý ve svém »Vlasteneckém slovníku historickém« (Praha r. 1876, str. 826), ačkoli krátce před tím napočítal Riegrův Slovník naučný v tomto českém lázeňském místě dvanáct hlavních pramenů (díl IX., r. 1872, str. 339).

A stejně tak činí historik Aug. Sedláček ve svém »Mistopisném slovníku historickém království Českého« (Praha r. 1908, str. 882), u něhož všechny Teplé, Tepličky a Teplice v Čechách jsou jednotného čísla.

Dosud vydané 33 díly »Archivu českého« obsahují četné listinné doklady z XV. a XVI. věku o Teplici v čísle jednotném. Uvedu pouze nejdůležitější.

V dopisu Prokopa z Rabšteina z r. 1446 se praví: »Chváta do lázně do Teplice« (AČ. II. 432).

Okolo r. 1526 píše Adam z Hradce, nejvyšší kancléř království Českého, Artlebovi z Boskovic a na Vranově: »Pro zdraví-li v Teplici ste« a »Dejž vám Buoh Teplici ke zdraví« (AČ. XI. 475).

R. 1532 píše Zdeněk Lev z Rožmitálu řadu svých soukromých dopisů »Na Teplici« (AČ. XII. 112—129).

V listině z r. 1540 stojí: »A což se té vody, kteráž slove Teplice, dotejče« (AČ. XXX. 78).

Z obšírného materiálu listinného, obsaženého v 33 dílech »Archivu českého«, je pro Teplice v množném čísle pouze jeden doklad.

Mistr Daniel Adam z Veleslavína píše v »Teplících« a »z Teplíc« (AČ. III. 198).

Doklady pro Teplici v jednotném čísle ze XVII. stol. obsahují listy paní Kateřiny z Žerotína, ženy Karla ze Žerotína, který zemřel na zámku v Přerově 9. října r. 1636 (listy vydal ve dvou dílech Frant. Dvorský).

V listě, daném Marii Anně hraběnce z Hodic dne 29. května r. 1634 na hradě Přerově, sděluje Kateřina z Žerotína, že Bohunka z Žerotína do Teplice odjela« (II. 100).

Dne 3. června r. 1634 píše Kateřina na hradě Přerově Bohunce z Žerotína mezi jiným: »Ráda sem se toho o vás dočetla, že ste se již šťastně tam do Teplice dostaly i taky jak jí užíváte a dále užívati máte, že mě o všem i vlastnostech jejich v známost uvozujete. Ku kteréžto lázni jak prvé, tak i nyní mnohého štěstí a prospěchu vám od pána Boha vinšují a aby vám dobře posloužiti a vy tak dobrého zdraví skrze ni nabýti a dosáhnouti mohly, jak byste sobě toho samy vinšovaly« (II. 104—105).

Dne 7. května r. 1635 píše Kateřina z Žerotína na hradě Přerově list Marii Anně hraběnce z Hodic a v něm mezi jiným toto: »Od pána Boha žádám, aby jí (paní Appoloně) tý Teplici-

ce, do který se strojí, požehnati a skrze ni k lepšímu zdraví přijiti dáti ráčil« (II. 275).

Spisovatel Kramoliš, domnívá se, že chce obnovovat stará, dávno již mrtvá místní jména. Ale místní jméno Teplice u Hranic (jednotného čísla) je přece dosud živé. A je zapsáno samým Kramolišem jako doklad živé lidové mluvy v Hranicích.

Obec Teplá se vyskytuje na Slovensku čtyřikrát, Teplica rovněž čtyřikrát, Teplička třikrát, Teplice množného čísla čtyřikrát a to v souvislosti s podstatným jménem »kúpele«. Nezdá se spisovateli Kramolišovi, že právě Teplice v množném čísle byly utvořeny vadně a to v mluvě vzdělané (spisovně), která nepostřehla původní lidové správné utvoření Teplice v jednotném čísle?

Tož vážme si tohoto starého a jadrného a dosud živého místního jména v Hranicích. A budme vděční starým Hraníčákům, že nám dosud zachovali tento název v jeho původním stavu, v takovém, v jakém ještě žije dosud v četných případech na Slovensku.

* * *

Poznámka redakce: Tímto článkem končíme diskusi. Současně prosíme o laskavé prominutí, že nemůžeme pro nedostatek místa otisknouti všechny ostatní úvahy k článku p. Č. Kramoliše, jakož i jeho odpovědi.

Bohumír Indra:

Památky uschované v báni radniční věže hranické.

(Dokončení).

VIII. Letha Panie 1736, dnie 21ho Maje. Za purkmistrův pana Josefa Šmacha, p. Johanesa Křenka, staršího konšele p. France Kutša a druhých radních tetíž p. Josefa Konečného, p. France Kulliška, p. Karla Andrla, p. Vaclava Křenka, p. Karla Jelce p. France Schöna, p. Augustína Zumbala, p. Martina Kojníka, p. France Lautnara, rychtaře miestskeho p. Fridricha Kojníka, pisaře miestskeho a radního, p. Karla Chramka, maširoval lid vojenský moskovitský neb ruský skrze naše miesto Hranice a zde noclehoval predem dnie 21. maje 1736, ktery na pomoc jich římské C. K. Milosti proti Francuzům do říše daný byl etc: kterýžto lid velmi ukázali byl, mundury jejich modré kabáty, červene kamizole a tej barvy spodky, klobauky premované, sprostí bílými šnurkami, oficiři stříbrnými tresami, na němž měl každý bilu a zelenu mašly, při knoflíku, kord a pajnet, zbroj

aneb flinty čistotne, v patronaši 15 patronů, začnauce ale od fändricha všichni vyší oficíři na prsich stříbrny a pozlacený porträt sve císařovny, přimarširovali s otevřenými praporci a s muziku, 17 bubníků, 1 trubu, 1 pišťalku, večer i rano před svym oberštem muzicirovali, a ačkoliv tak mnoho lidu zde bylo, předce miesto skrz patrona sv. Floriana od ohně jest zachovano a poněvadž auřad naš velmi opatrný a ve všem způsobu lidu tomuto (ačkoliv jejich řeči malo rozumět bylo) šikovati se uměl a strany ohně všechny hosery a nadenici, kteří pohodlných přibytkův na einkvartirovani neměli ve dne v noci na vartu jest vyslal. Auřadovni svoje domy pro einkvartyrunk netoliko jsau dali, ale i pro dobro obecni tak říkáje o hladie po vždy patrolirovali, kdež buď Pan Bůh pochvalen ani ten nejmenší vejstpek neb exces nenasedoval.

Na to ihned v tom roce velke draho nasledovalo, takže jedna měrice žita za 4 Fr, ryž za 2 Fr 54 kr, ječmen za 2 Fr 30 kr, oves za 1 Fr 36 kr, ve Slizku pak tuplovane byti muselo, kdyby tam z Moravy a Uher mnoho tisíc vozů dováženo nebylo, doknaly hlad a mr nasledovati by byl musel, ktera drahota až do roku 1738 jest trvala. V roku 1737 zase vojna s Turkem nastala a velké skladky na takovu lide činiti museli, a ze sameho tabaku na každý 1 Fr 57 kr 2 hl, na 8 Fr 20 kr vsazeno bylo.

Bože Všemohauci pomahej našim potomkum aby od takoveho utiskani ujiti mohli a pokoje dočkali.

První purkmistr pan Jan Matauš Křenek, druhy purkmistr pan Fridrich Křinek, starším konšelem p. Josef Konečný, p. Karl Andrla, Jiří Pernsteiner, Franc Kulišek, Franz Lautnar, Karl Jelec, Augustin Zumbal, Franz Schön, Daniel Radda, p. Martin König, rychtář p. Josef Sukup, pisař radni p. Karl Ludvik Chramek. Tuto bani spravoval a sdělaval Jiřík Masnik dne 21 Augusty 1738. Při tom se take tuto anotiruje, že v roce 1724, 22. maje oheň u Šimona Palla vyšel a začnauce od Josefa Hrabika všechny domy až po Židovskau ulic vyhořely. Na den 29. Augusty 1738 když se bania jest tahla obili bylo: žito 1 Fr 27 kr měrice, rži 1 Fr 15 kr horskej a 1 Fr 6 kr dolskej, ječmen 57 kr., oves 36 kr. Pan Bůh Všemohauci rač naše miesto a obyvatele od všelikeho neštěstí mocně chrániti a svateho milehc pokoje a svornosti popřiti, pod kterau ochranu tehdejší auřad všichni vraucně odporaučime. Amen.

Tento spis psal Karl Ludvik Chramek, pisař a syndikus zdejší.

IX. Roku 1715 byl na Moravě velký mor, kdežto miesto Holomauc, Kroměříž, Prostějov, Vyškov, Přerov, Lipník, Nový Jičín a jiná města a městečka byla pozavírána, zdejší pak miesto Hranice 4 neděle bylo zavřito. Trhy pod Horní branou u Šenkuze se přes ty 4 neděle a to mezi zdělanýma šranky, na vartách jak při městech, tak na pasech byli jsau vojáci Schönberische.

Roku 1719 byla měrice rži za 4 F.; byla zde kumpania pěších vojáků Altanů, půl roku na kvartýrech. Tento rok bylo velké sucho, že Bečvu v obuvi přejíti mohl.

Roku 1724 dne 22. maje o 24 hodinách (téhož času rautazni hodiny byly 24 hodin) večer vyšel nešťastný oheň od zdejšího měštiana Šimona Palle, řemesla kovářského a vyhořelo jest 17 venkovních domů, štíty, klenuti a pilíře se rozbily a to na tej straně od kostela. Kontribuci za město Hranic z 26 lanů po 32 F. 1 kr. a z 216 kominů po 4 F. 26 kr. ročně se dávalo, to činilo za celý rok 1802 F. 29 kr. Fleischkreutzer aneb akcisu k potřebě domácí, okrom řezníků dávalo se ročně 75 F. Též z muziky ročně 29 F. 25 kr. Rekruti na vojnu museli se verbovati ročně 4 i 5 mužů, k tomu peníze na mundur a zbroj, Na 3 měsíce z lanu jednoho 7 F. 31 kr. v sumě 400 F. Na koně remundy ročně 126 F.

Marše vojenské a jiné vojenské dávání, to všechno pro velké psaní zde opouštím a zanechávám, což sám P. Bůh všemohoucí Stvořitel všeho, Vykupitel a Spasitel Krystus Ježíš, Duch Svätý Posvětitel, Matka Boží bez poskvrny počata Maria Pana a všichni Svati račte napomocni býti a nás zde v teěž těžkosti posilovati a našim budoucím potomkům lepšího času a pokoje dáti, aby od takového dávání a pronasledování sprostěni byli, potom pak časné životě k tobě se dostaly a tej radostí, kterau si nám přislíbíti dáti ráčil požívati a na tváři svatou jasně tvau patřiti mohli.

Tato památka zde sepsána a položena jest ode mie Františka Leopolda Kutše, měštiana města Hranic, staří svého 42 let, bývalého na auřadě konšele starým konšelem a rychtářem, kontribučním a kostelním hospodařem.

Dnie 28. Augusty 1738.

X. (německá).

Anno 1738 ve čtvrtek před sv. Bartolomějem byla báně na rad. věži v Hranicích, kterážto věž byla poněkud závadná, snata tesářem Nassnikem za knížete Waltera, jemuž bylo 75 let.

Vrchním byl Jos. Ant. Böhm; jeho otec byl též u knížete Ferdinanda vrchním v Hranicích, jsa oddán s jistou Laríšovnou; spravuje hejtmanství 18 let. Důchodním Jiří Karel Awrath, nar. v Petschendorfu, oddán se zdejší rodačkou Annou Hortšicínovou; 14 let. Purkrabím Jakub Anton Sakmann z Mikulova. Obročím Konstantin Křištof Olber z Nov. Jičína, oddán se zdejší rodačkou Annou Schmochínovou. Polesným Andreas Wolfram. Na věčnou památku jest zaznamenati, že hoře uvedení pánové přes 12 let panství ve vši svornosti spravovali.

Roku 1736 vypukla válka s Francií pro Stanislava Lešitzkého, tchána krále francouzského, kterého chtěla Francie králem polským. K této válce poslala carevna z Ruska našemu císaři Karlovi VI. pomocné voje, které v měsíci květnu, v síle tři pluků zde protáhly a to 21., 26. a 28. května. První kolona: 55 důstojníků, 1717 prostých vojinů, 250 pacholků a 287 koní;

druhý den odpočinku 26 důstojníků, 15 pacholků, 200 prostých vojnů, 4 setniny 977 mužů, 249 koní, 35 vozů; třetí kolona 4 setniny 690 prostých vojnů, 100 koní, 12 vozů, mimo důstojníků. Byli to silní lidé, oděni v modré kabáty, červené vesty a kalhoty, lemované klobouky atd.

Prostý vojnín dostal denně 1½ funtu masa, 2 funty chleba, 1½ mázu piva, 1 žejdlík kořalky, 1 družstvo 1 máz soli, 2 mázy krup, 1 hlávkou česneku neb cibule. Důstojníci dostali ale dle svých hodností touser (t. j. relutum neb peněžní částku) a dobře jsem se s nimi snašel.

Měřice obilí stála: pšenice 1 zl. 42 kr., žito 1 zl. 12 kr., ječmen 1 zl, oves 36 kr.; máz vína vzrůstu neb sklizně z roku 1727 a 1728 12 kr., pivo 1½ kr.

Jsem nyní 12 roků rentmistrem a odvedl jsem ročně knížeti 14.000 zl. a mnohý rok i více.

Slavičský rybník byl tenkrát obnoven a nasazen. Farářem byl Jan Stržínek, narozen v Partutovicích; je již 22 let dobrým duchovním správcem. Prvním purkmistrem Jan Matouš Křenek, ryzí člověk, druhým Kořínek a městským rychtářem Josef Sukup. Rentmistr a kontrol. Jiří Karel Awrath, výběrčí panství hranického.

XI. Reliquia Svatá sau od pana faráře Jana Stržíňka do této banie dána, že by Bůh tuto obec od všeho zlého chránil. Roku 1735 koupil jsem dům řečeny Chorynsky, byl celý dřevěný, krom štít a hlavní zdi. 1736 sem vše klenutí, 1737 vrch i s komoru, ve dvoře gwelb a nad ním 2 světlice vystavil, co mne všechno přes 600 F. koštovalo. Stalo se v Hranicích dne 28. Augusty 1738 ten čtvrtek po sv. Bartoloměji.

Johannes Matiej Křenek.

Pověsti našeho kraje.

Jan Zámorský.

Črta ze Záhoří. Vypráví děkan Ant. Sehnal.

(Pokračování.)

»Budeš mi dělat předhůzky?« řekla zlostně, »když jsi zničil všecky mé naděje? Cím jsi, ty hlupáku, nemáš-li statku? Světoběžník, žebrák, tulák.«

V Janovi vzkypěla zlost. Uchopil Jenofu tvrdě za obě ruce a přinutil ji, že se mu musela podívat do očí.

»Nepřísahalas mi stokrát, že mě máš ráda? Mě nemáš? — a né můj statek? Byla to snad lež a klam?«

A zatřásl ní.

Ona vzkřikla: »Pust mě!«

»Tak. Včil, dyž sem všeckém pohrdl, co bylo mojeho, z lásky k tobě. včil mě setřásáš. jak nejakó veš. Včil už tvoja láska pomínula. — Snáď si vezmeš včil adjunkta Buška?«

Stará se ledově zasmála.

»Koho si moja dcera vezme, po tem je ti . . . ty nemešlo. Pustju ty »chvaliďurc! Hned ju nech! A hled, ať se ztratíš z domu, lumpe! Ven! Ven! Či ti mám pomoci?«

Jan hledal slov, ale nemohl najít. Pohlédl na Jenofu. Ta stála odvrácena, vzdrcovitě, němě.

Tu chytil svůj uzlík a vyběhl z chalupy.

Ze »Slatiny« běžel vedle potoka, u Kociánové výměny přehoupl se přes plot a běžel bez cíle »Záhumením« k Radotínu. Běžel okolo zahrádky k »Šabacu« a spěchal ke Kladníkám. Kam jde, bylo mu lhostejno, jen cítil, že se stalo něco hrozného. Nemyslíl na nic, jen divoká bolest zachvátila mu srdce a nesmírná zlost jím lomcovala. Brodil se blátem a loužemí, protože v sobotu byla velká bouře a pole i cesty byly rozbředlé. Pot se mu líl s čela. Před očima měl mlhu, nevěděl, kde je, kam jde. Propadal se do bahna a upadl na mez u polní cesty. Zůstal ležeti a plakal jak děcko. Jak dlouho ležel, nevěděl. Pociť hladu ho ovládl, zdravá jeho přirozenost žádala svého práva. Ohlédl se. Ležel u lesíka a upamatoval se, že je kdesi u Kladník. Kdysi jel tady s otcem do Přerova na trh. Slunce dávno přešlo poledne. Co má dělat? — Kam půjde? — Co začne? — Pod otcovskou střechu se vrátit nemůže, láska jeho praskla, jako mydlinová bublina, ta jeho veliká láska a veřejnost . . . Tam na západě je Přerov, Olomouc, nový svět, jemu neznalý a kde se nyní musí protlouci.

Jak mu ta stará žena nadávala? Nemešlo, nešíka? Trpce doznával, že měla pravdu. Jan Zámorský beze statku nebyl ničím. Ale on musel dál, daleko z domu. Vstal a hladov a žízňiv bral se dál.

Najednou poslouchal. Nedaleko slyšel lidský hlas. Bral se po hlase a tu viděl, že kus od něho vězel vůz v bahně a pára koní marně se namáhala vůz vytáhnout. U vozu stála dívčina a pobízela koně, které se zapadaly do bahna. Jan viděl, že zde je třeba jeho pomoci a zapomněl na vlastní bolest. Rychle pospíšil a volal na dívku: »Počké, já ti pomozu«. Dívka stála klidně a držela opraty. Jan viděl, že je to statná robka, svátečně ustrojená, pohledu bez bázně, ne taková kráska, jako Jenofa, ale milého výrazu ve tváři.

Nebylo však dlouho se na ni dívat, bylo třeba rychlé pomoci. Zadní kola se již hluboko zabořila do měkké půdy.

»Půde to, enem dé pozor«. Chopil se zadku u vozu, nadzvedl a zavolal na koně: »Vjo, vjo«. — Koně potrhly a vůz vyjel na pevnější půdu. Neznámá dívčina pojela několik kroků přes příkopu na cestu.

»Pán Bůh ti zaplat! Bez tvoji pomoci bylo by se mi zle vedlo. Koně só třeletky a nemajó ešče rozumu. Vyletělo stádo kurotvé a ony se lekly a vjely přes příkopu na pole«.

Jan pozoroval koně. »Pěkný koně«, chválil.

»Ale ty si silák chlap! To je pravda! Máš pevný ruky«.

»Šak to je taky všecko, co mám«, řekl smutně Jan.

Děvčina se na něho podívala. »Ták? To mi mosíš vyložit. Poď, sednem si tam na mezu u příkopy a nečém se posilníme, nemáš-li na spěch«.

»Ach, na spěch; na mně žádné nečeká«, odpověděl Jan, a usedl na mez. Divčina vydělala z vozika koš a kladla na prostřený šátek chléb, máslo, sýr a láhev jakési kořalky. Jan statečně jedl a při tom se omlouval.

»Nedív se, od rána sem nic nejedl«.

»To je dlóho. A jak ses sem dostal? Že se tě tak ptám, a čém si?«

»Já nesu ničém«, řekl Jan smutně.

Divčina pozorovala bedlivě jeho pěknou, bledou tvář a jeho nedělní šaty.

»Ničém? Jako žebrák nevypadáš. Zdá se, že si z dobrého domu«.

»Byl sem, byl. Až do dneška do rána sem byl jediný syn dvořáka Zámorského ze Soběchlebs. Včil už nesu. A co se mně bude, ví Pán Bůh nebeské sám, já to nevím«.

Za té řeči hleděl upřeně do příkopy a nevsíml si, jak to jeho společníci trhlo, když slyšela známá jména.

»Tys mi pomohl v mojí nózi«, řekla po chvílce, »snád že bych ti já mohla pomoci v tvoji starosti. Pověz mi upřímně, jak ses do takové trampoty dostal?«

»Co mám vykládat? Odepřel sem svému otcovi poslušnost a utekl sem z domova«.

»To moselo mět přece nějakó příčinu?«

»No pravda«.

»Je staré Zámorské tvrdé, necitelné muž?«

»O, ne, ne. Tatiček só hodné a já jich mám rád. — Enem sem v jedné věci jich nemohl poslechnót«.

»Ták? Nemohls?«

»Ne, ne, nemohl sem«.

Jan pohleděl upřímně na svou společníci. Její jasná, vlídná tvář dodávala mu důvěry.

»Viš, já sem si měl brat děvčicu, keré ani neznám a já — já sem měl inší rád — a dal sem jí svoje slovo«.

»A tos nechal otca a matku a statek a utekls ke své milé? Takové věrnosti na světě moc nebévá«.

Jan hluboce vzdýchl. Všecka jeho bída se mu zjevila.

Divčina vedle něho pokračovala: »Tak, já rozumím. A včil hledáš práci a vědělek, aby sis mohl svoju němilejší vzít?«

Jan se vytrhl a jako by se oběma rukama bránil, řekl: »Ne, ne, ne, té si nihdá nevezmu«.

Cizí děvčina se všecka udivila.

»Jakže? — Že si jí nevezmeš? — Já myslím, že ju máš rád?«

V Janovi vzepřel se všecken vzdor a zlost z mrzké nevěry a utrpené hanby.

»Ne, ne. A dyby měla deset gruntů a ležela přede mnó na kolenech, nechcu o ní slyšet. Falešná je a špatná. Lhala mi lásku, dokád ve mni viděla dědica z dvorství. A dyž sem před nó stál chudobné a z lásky k ní sem pohrdl statkem, tu se mi vysmíla a mi nadala a odehнала mě ode dveře jak psa. Co živ budu, prstem se jí nedotknu«.

»Nezaříké se, taková hyboká láska neumirá«.

»Moja už umřela«, řekl Jan a cítil, že mluvil pravdu.

»Mysléš-li to vážně«, řekla divčina vedle něho, »myslím, že není příčiny, proč by ses nevrátil k rodičům«.

»Vrátit se?« Ta myšlenka Janovi nenapadla. Chvilí uvažoval. Pak zakroutil hlavou. »To nende. Odešel sem z domu proti vůli otcově a — napsal sem, mu, že se nihdá nevrátím. A potem — to bych si mosel vzít tu, keró mi našil, Marjánu Vaculíkovou«.

»Zdá se ti to tak hrozný?«

»Dyť já jí přece nemám rád«.

»A tak. Keré nemáš rád, té si vzít nechceš?«

»Já myslím, že to nepřináší štěstí. A potem — Marjána už ví, že sem před nó utekl. A to žádná děvčica neodpustí«.

»Mysléš?«

On přikývl:

»A Marjána pré je hodně ostrá. Mráz mí de po zádech, zpomenu-li na to«.

»Na to ti nemožu nic říc. A co včil začneš?«

Jan opět vzdýchl. »Nevím. Nestaral sem se celé život, enem o tu svoju lásku a ta skončila tak smutně. Já su takové nešíka. Víš-li nějakó radu? Co mám dělat?«

»Máš-li ke mni důvěru?«

»Mám, mám«, ujištoval Jan a pojal jí za ruku. »Velikó důvěru. Jak sem tě uviděl, hned sem si pomyslíl: to je taková poctivá, spolehlivá děvčica, ta si ví rady«.

»Mysléš-li to vážně«, řeklo dvce, »chcu ti byt té rady. Stmívá se. Daleko nedondeš. A dobrého místa na cestě nemandeš. V té tvoji záležitosti je potřeba rozvahy. Pojedeš se mnó do domu mojih příbuzných, vyspíš se a ráno se rozhodnem, co začít. Chceš-li?«

(Dokončení.)

M. Tománková:

Poslední pokuta na Drahotuchu.

Usinal podzimní den. Noc, královsky majestátní a zádumčivá, nastupovala na jeho místo.

Z ozářených oken radikovské šenkovny otevřených dokořán, rušic obvyklý klid ztichlé visky stulené v smaragdovou náruč staletého lesa, rozléhala se jásotná hudba, zvoucí k tanci hodovníky. Již bezmála všechna radikovská mládež křepčila při zvucích veselé muziky, staří seděli za stoly popíjejíce z plných plecháčů a na lavicích tetky pošuškovály v tajných hovorech. — Veselo bylo v začuzené šenkovně radikovského fojství, vždyť byly tu dnes hody!

Ale když otevřely se nízké dveře místnosti a vstoupil mladý pár hodovníků, umlkly sousedky a usměvavé jejich lice protáhly se úžasem a také u stolu hospodářů patrno bylo vzrušení; noví příchozí, mladý, štíhlý, černoooký muž, vedoucí se ruku v ruce s mladinkou, téměř dívčí půvabnou ženou ve vdovském šatě, jakoby si ani nepovšimli zlých pohledů, téměř odevšud na ně vrhaných. Hrdě prošli malou místností a usedli vedle sebe v samém koutě na neobsazenou lavici. Opět zahrála hudba skočnou a mládež zavířila v bujném tanci. I štíhlý mladík s půvabnou ženou ve vdovském šatě ocitli se v reji; neušla sousedkám něžná oddanost, s jakou se tulila mladá vdova po sedláku Hybnarovi ku svému čeledínu Ondřejovi, blýskajícimu vzdorně a výsměšně černýma očima po přítomných.

Trvalo chvíli než mohly tetky opět se dáti do hovoru. Pravda tedy přece, o čem se potichu povídalo! Ta žebrácká holka, jež neměla kromě duše a těla úplně nic, ta, již nebožtík Hybnar přivedl do blahobytu z bídy, ta, sotva na muži tráva narostla, již milkuje se s jiným, takovým žebrákem jako byla sama a ještě dokonce nestydí se přijít s ním, pacholkem, mezi počestné lidi. Kroutily tetky hlavami nad touhle drzostí a mladé lidi šmahem odsuzovaly.

A v tanečním rozruchu nikdo si nepovšiml mladého muže rezavých, rozčuchaných vlasů a zamračené tváře v tlupě mladíků, který stíhal mladý, krásný pár zlýma, svítícíma očima. A když mládež se opět rozkřepčila a opět míhal se v reji Ondřej se svou mladičkou hospodyní, vrazil mladík do kola a spurně požádal Ondřeje o dovolení. Mladá žena však úžeji se přivínula ku svému tanečníku a Ondřej výsměšně stáhnul rty i prudčeji zavířil v tanci, vášnivě blýskáje černýma očima. Úsměv Ondřejův a výsměch chasy jakoby udeřil mladíka v týl; skrčen odplízl se na své místo a pil jeden plecháček za druhým. A jeho zakaboněné čelo a jiskřící oči nesnažily se skrývatí myšlenky, černé, ba černější nežli ta noc venku, jež stávala se zádumčivě hroživou. A v této tmě, v níž rodívají se nejčastěji zločiny, zmizel mladík se zakaboněným čelem, zlýma očima a hroznými umysly.

Bělavá mlha podzimní táhla se tiše krajinou a zahalovala ji v svůj vlhký, země páchnoucí závoj. Stoletý les spal tiše a jenom někdy, jakoby vzdech zašuměl v koruně některého velíkána — a opět ticho... Spala příroda, dřímá starý les i tem-

né, bezhvězdné nebe... Jen neštěstí bdělo, jen smrt sama obcházela tu, čekajíc hladově na svou oběť. A právě když veselí v radikovském fojství dostoupilo vrcholu, přiblížila se ona nestvůra až k samým oknům šenkovny, nahlédla dovnitř a zacvakala hladově svítícíma zubama. Zesmutněla mladičká žena v náruči Ondřejově, a i on sám, veselý a nebojácný, zneklidnil pod jejím pohledem. Jako by jim najednou ta těžká mlha z venku dlehlá na hrud kamenem. Ale i mládež najednou jakoby unavena, sedláci sedí u stolu mlčky, sousedkám na lavicích pojednou řeč došla a i ta muzika jakoby nařikala. A psi venku, v dědině, se rozvyli.

A tu, do tíživého ticha zadupaly venku čísi těžké kroky, zachřestila zbraň a už rozletěly se dveře dokořán; obrovská postava mušketýra stanula v nich, za ní mihla se zlobou rozšklebená tvář mladíka, ukazujícího na Ondřeje a už naplnila se jízba panskými ozbrojenci. Obrovský mušketýr pokročil směrem k Ondřejovi, bílému, jako plátno. Jízbou zavládlo ticho, jakoby tu ani človíčka nebylo, jen z prsou mladinké ženy ve vdovském šatě vydralo se zaúpění.

»Půjdeš se mnou, Ondřeji, jménem milostivé vrchnosti!«
Drábův hlas jakoby ledem zařičel.

»Kam mám jít?« vyplynulo ze zbledlých úst Ondřejových.

»Kam? — na vojnu, císař pán potřebuje takové chlapíky jakos' ty! Hybaj s námi!«

Bolest, zoufalost, vzdor i odvaha přelétla Ondřejovým obličejem. Okamžik — a bleskem ocitl se na stole a strhnuv se stěny starý meč visící tu bůhví kolik časů, celý rezí pokrytý, postavil se v bojovné póse...

Přítomní ani nedýchali, jen Hybnárka, vidouc miláčka ohroženého, postavila se před něj, odhodlána jsouc, holýma rukama ho bránití. V posměšný smích vyhrkl mušketýr a s ním i jeho druhové, přistoupivší blíže a už asi osm mužů vztahovalo po něm ruce. Nečekal však Ondřej: mušketýra, jenž nejdřív po něm sahal, sekl po ruce otupělým ostrím meče, až mu krev vytryskla. Několik rukou odstrčilo surově mladou ženu, zoufale se bránila a už sáпали se na odvážlivce se všech stran. Ondřej s jiskřícíma očima a bílou vzrušením tváří odrážel s jistotou rány na něj mířené; už několik z panské čeledě krvácelo z ran. I jemu samému pryští krev z rukávu a stéká po kapkách na stůl a tam tvoří veliké kolo. A to se rozlévá víc a víc, mladík bledne, potácí se, ruka jakoby umdlená, těžce se zvedá, v hlavě hučí a před očima, zachycujícíma bolestí a bezmocí zhroucenou postavu milencínu s očima nehybně vytřeštěnýma na něj, tvoří se kruhy temnější a temnější. Zakolísal a s tichým výkřikem pustil okrvavělý meč. A už ocitl se na zemi a několik rukou svázalo ho pevně provazy. Z přítomných ani jediný se nehnul, aby mu pomohl, jen Hybnárka, lomíc rukama, prosila za Ondřeje, jenž ve mdlobách tu ležel spoutaný.

A za chvíli rachotil lesní cestou ku Hranicím povoz a za ním letěl srdcervoucí nářek mladé Hybnarky.

* * *

Soud byl krátký: smrt mečem. Ondřejova kučeravá, bledá hlava padla pod mečem kata lipenského na Drahotuchu, na tom místě, kde nyní stojí ve stínu lip mohutný kamenný kříž s leto-počtem 1745 a latinským nápisem, jenž zní:

Dum quilibet
pro pace oraus
ilexit statuo
Ista assurrexit
1745.

S. H. Kunovická:

Pověst o kostelíčku u Hranic.

Nedaleko Hranic stojí o samotě v polích kostelíček s hřbitůvkem, opředený mnoha strašidelnými událostmi, o nichž se za zimních večerů vypráví po celém kraji.

Jedna hluzovská selka nosívala denně do Hranic mléko. Měla v zákažce více domů, kde od ní mléko kupovali, proto brávala těžké dvě konve, a byla jich tíží uvyklá tou měrou, že kráčela lehce lesem »Hůrkou« zvaným ku kostelíku, v němž odbývala si při ranní mši modlitbu. Tehdy kostelík ten náležel k Černočinu, kde kostela žádného nebylo. Selka jednou z večera, velmi unavena jsouc, usnula těžkým snem po práci celodenní. Mléko již dříve si přichystala do konví. O páté hodině ranní je nosívala do Hranic, o šesté stavila se vždy v kostelíku, kde půlhodinku prodlela. O sedmé byla již u svých zákazníků v Hranicích.

Tehdy chystala se také, že se stává na mši v kostelíku.

Probudila se jako z těžkých mátoch, jasno ve světničce ženu polekalo. Hodiny se zastavily a ukazovaly desátou hodinu večerní. Selka domnívala se, že jest již ráno, a že se rozednívá. Uchopíc konve s mlékem, letěla takořka polem od Hluzova k »Hůrce«, křížujíc se, minula pověstné místo »Propast u Hranic«, a po chvíli, vyjdouc z lesa, chvátala již ku kostelíčku, z něhož slyšela hru varhan. Okna kostelíku zářila světlý v modravé šero chvíle té.

Selka vstoupila nábožně se křížujíc do otevřené brány, zavřela za sebou, a hřbitůvkem vešla do kostela. Světla svíc hořela jaksi tajemněji než jindy, varhany zněly z hluboka, jako těžké vzdechy, někoho, kdo marně touží — zpěv nesl se kostelíkem jasně a klidně v písni mešní.

Selka pokropila se ze zvyklosti svěcenou vodou z krogenky a zůstala stát v zadu.

Kol ní bylo mnoho žen a mužů, ale tváře jejich byly selce úplně neznámé. Podívala se tajně tomu. V těchto místech stá-

valo přece několik známých žen z okolí, jež ji kývnutím hlavy vždy němě zdravily. Dnes tu ani jedna nebyla. V tom postavila se vedle ní žena a dotkla se její ruky. Selku divně zamrazilo. Ohlédla se a strašně se ulekla. Byla to tvář dávno mrtvé přítelkyně selky hluzovské, jež na hřbitůvku u kostelíčku byla pochována.

Selka zbledla tak, že podobala se tváří přízraku družky.

A ta varovně zvedla ruku, ukázala k východu kostela, očima naznačíc hrůznou společnost duchů, modlící se svoji půlnoční mši.

Selka nemeškajíc, chvatně vyšla z chrámu. Konve zdály se jí býti dnes nesmírně těžké — sotva je nesla. Na hřbitůvku ztratila ve spěchu bílý šátek, v němž měla zamotáno něco peněz.

A již spěchala branou ven, pocitujíc úžasný strach.

Ani se neohlédla po kostelíčku a známou cestičkou polní chvátala k Hranicím, poslouchajíc úzkostlivě, zda jí někdo nehoní. Ale všude bylo ticho, jen mléko v konvích čváchalo a o kaménky podkovky těžkých střeviců selky cvakaly.

Očtla se v ulicích města, sotva dýchajíc úzkostí prožitou. Stále si nemohla vysvětliti děsivého dojmu, jež procítila, nahlédnouc v kostelíku ve tvář mrtvé družky.

V tom bila jedna hodina na věži kostela hranického.

Selka se strašlivě ulekla. V září měsíce, který vyšel z mraků neobyčejně jasně, spatřila, že skutečně jest jedna hodina po půlnoci. — Byla tedy na půlnoční mši duchů v kostelíčku. Usedla u schodů do chrámu a teprve teď si oddychla a cítíc se jaksi bezpečna, přemýšlela o tom, co prožila.

O sedmé hodině roznesla mléko. Na zpáteční cestě setkala se s jednou známou selkou z Černočiny. Měly společnou cestu a tu vypravovala hluzovská selka té z Černočiny svoji příhodu.

Černočinská selka byla zmužilá a ostatně, kdož by se ve dne bál? Ve svitu slunce hrůzy nočních příšer ustupují bezmocně před vládou dne, jasného a veselého, zvučícího v polích zpěvem skřivánek.

Černočinská selka přemluvila hluzovskou, že půjdou najíti za bránu kostelíčka šátek s penězi, jež tam ztratila ve chvíli hrůzy.

Vešly branou, dosud tak otevřenou, jak ji selka nechala, na hřbitůvek. Na cestě ovšem šátku nebylo, a selce kmitlo hlavou, že snad někdo, jdoucí na ranní mši, jej zvedl a k sobě uschoval . . .

V tom vykřikla selka černočinská a protože zrovna šlo několik lidí kolem, nebojácně vstoupila dál na hřbitůvek, táhnouc selku hluzovskou za sebou.

To, co spatřily, zastavilo hrůzou dech žen. Na každém rávku běhal se útržek šátku, — na jednom pak našla roh se zamotanými svými penězi. Ani jí nenapadlo, aby z trnu plané růžičky, ozdoby to zapadlého rovu, zvedla onen útržek.

Již nepřemýšlela o události této. Chvátala se svojí známou ze smutného místa a nikdy již nedala se zlákatí, aby v noci šla kolem. Ba, dlouho nešla ani na ranní mši, chodíc jinou cestou do Hranic.

Drobné zprávy.

K našemu názvosloví na Hranicku.

O původu jména Popeláč u Hranic (něm. Weißer Stein) dovolují si vysloviti názor, že je staršího původu a nevznikl od pálení dřeva v popel na kopci nad městem, ale od popelavé barvy skály z lesa vyčnívající. Neměl jsem však dosud příležitost zjistiti, v jakém rozsahu se názvu Popeláč dříve používalo nebo dosud používá.

Přeměna, která se mi méně zamlouvá, je u jména potoku, který přichází k Hranicím od Stříteže. Ve svém mládí slychával jsem vždy Ludyň, Ludyně nebo i Ludyňa. Němcům bylo toto slovo nesnadně vyslovitelné a říkali mu jako dosud »der Ludinabach«, vyslovujice ovšem hlásku d tvrdě. Tak bylo i na rakouských vojenských mapách, ostatně pověstných zkomolenými názvy českými. Nyní slychávám v Hranicích jen Ludína, asi jednak vlivem německým, jednak dle analogie příborského potoka Lubiny. I na novější české mapy (k. p. Chrastinovu) přejat byl tento tvar. Netroufám si činiti dohadů o původu jména onoho potoka a také neměl jsem možnost zjistiti dle starších českých písemných dokladů, který je tvar původní; ponechávám oboje povolanejším odborníkům. Ale zdá se mi přirozenější a podobnější zvuku českému i zdejšímu nářečí, řekneme-li »na Ludyni« místo »na Ludině«.

Mile působí, slyšíme-li k. př. při návratu do svého rodiště staré názvy, tak jak jsme je kdysi slychávali od rodičů, a jak byly po celém kraji rozšířeny. A jako je naší povinností vážiti si veškerého národně-historického odkazu svých předků a hájiti svérázu rodného kraje, tak braňme i staré názvy do krajnosti proti germanismům a pokud možno, i proti změnám jinými vlivy způsobeným, zvláště jsou-li tyto časté a překotné! Udržujeme tak do jisté míry stálost jazyka. Vymkne-li se ale časem některé slovo tomuto našemu úsílí, a původní tvar nezadržitelně ustupuje novému, pak ovšem je nutno smířiti se s touto změnou, neboť i jazyky národů jsou proměnné, řídíce se odvěkým zákonem přírody o vývoji všeho organického. A. H.

SEZNAM KNIH,

jež sepsal Čeněk Kramoliš, spisovatel, ředitel měst. školy a okresní školní inspektor v. v. v Hranicích,

které doporučujeme ku zakoupení do veřejných knihoven.

(Pokračování.)

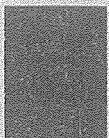
14. **Drobty z Valašska.** Morav.-Slezská Revue v Mor. Ostravě. 1908. Stran 194. Cena 3 Kč. (Rozebráno.)
15. **Příručka pro učitele.** A. Píša v Brně. 1911. Stran 116. Cena 1 Kč 60 hal.
16. **Ve slínu bitvy u Slavkova.** Historický román. R. Promberger v Olomouci. 1913. Str. 250. Cena 1 Kč 60 hal. (Rozebr.)
17. **Z kroniky města Rožnova.** Staré městské památky. Vydalo město Rožnov. 1920. Stran 168. Cena 20 Kč.
18. **Ze zašlých dob na Valašsku.** Povědky sepsané na základě starých listin. R. Promberger v Olomouci. 1921. Stran 160. Cena 9 Kč.
- Bratři Dolínáci** (Malinové). Povídka z dějin Valašska, II. vydání. Časopis »Lubina« v Rožnově. 1922. Cena 10 Kč.
19. **Almanach Valašského roku v Rožnově p. R.** 1925. Pořadatelstvo slavností v Rožnově. Cena 6 Kč.
20. **Čtyři páni.** Histor. povídka z Lipenska. E. Dobrovolný, Přerov. 1916. Str. 132. Cena 15 Kč.
21. **Moravská babička.** R. Promberger v Olomouci. 1926. Str. 194. Cena 14 Kč.
22. **Válečné vzpomínky školního inspektora.** Společenstvo knihtiskařské v Zábřehu. 1927. Str. 132. Cena 9 Kč.
23. **Almanach krajinské výstavy v Hranicích.** Výstavní výbor v Hranicích. 1927. Str. 88. Cena 3 Kč.
24. **Židovka Hilda.** Románek z lázeňského místa Gräfenberku. E. Dobrovolný v Přerově. 1927. Str. 138. Cena 15 Kč.
25. **Gardisté.** Dějepisný obrázek z roku 1848. K. Vačlena v Ml. Boleslavi. 1927. Str. 22. Cena 1 Kč 80 hal.
26. **Písničkář Jurka.** Venkovský román. Fr. Pokorný, Brno. 1928. Str. 292. Cena 6 Kč 60 hal.
27. **Zábabonky.** Povědky na základě pověr. Nákladem »Přítel knihy« v Frazě. 1929. Str. 206.
28. **Valašská vojna.** Věrný histor. obraz z let 1741—1746. 2 díly. Přítel knihy, Praha I. 1929. I. str. 200, cena 10 Kč, II. str. 204, cena 10 Kč.

**Včely a úly prodá
Včelí farma v Chocni.**

Černotínské vápenky

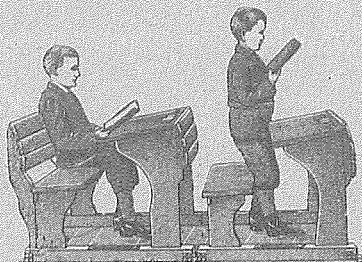
firmy Josef Schindler, veř. obchod. spol.

v Černotíně u Hranic



vyrábí a dodává prvotřídní vápno stavební, velmi značné vydatnosti, hodící se zejména na omítky a pro chemické účely, la vápno ku hnojení polí, luk a zahrad, za konkurenční ceny a mírné platební podmínky. — Taktéž vyrábí a dodává veškeré druhy silničních štěrků a zvláště doporučuje svůj vápencový štěrk pro úpravu obecních cest a silnic. — Veškeré dotazy zodpoví se obratem pošty.

Tabule patent »Talla«



se výborně osvědčily a jsou do všech nových škol zaváděny a která škola je již má, na základě zkušeností opět jich objednává. Jsou též napodobovány, avšak na nebezpečí padělatele i školy, neboť jsou patentované pod č. 13.610.

Veškeré školní zařízení

František Talla, Přerov

Kojetínská (Bývalý cukrovar). Prospekty zdarma.

Názorná násobilka pro školu.

Doporučena odbornou kritikou a mnoha okr. šk. výbory.
Cena 70 Kč. Zasílá M. Tomášek, Bysčice p. H., Nádražní 433.

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Doř. Újezdě.
Tisk J. Slovák v Kroměříži.